

Василь Бойчук
Обговорення дослідження доктора історичних наук, професора, академіка,
завідувача відділу «Християнська історія», директора Інституту Східної Європи(ІСЄ)
Віктора Ідзя «Українська держава і Римська Церква в XIII столітті». ©

23 квітня 2019 року у відділі «Християнської історії» Інституту Східної Європи, до **ДНЯ ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВОГО**, відбулось обговорення наукового дослідження доктора історичних наук, професора, академіка, завідувача відділу «Християнська історія» Кафедри українознавства, директора Інституту Східної Європи, головного редактора наукового журналу «Українознавець» Віктора Ідзя «Українська держава і Римська Церква в XIII столітті».

В обговоренні взяли участь науковці Інституту Східної Європи, завідувачі відділень Кафедри українознавства, члени редакційної ради та редколегії наукового журналу «Українознавець», офіційний рецензент, завідувач відділу «Християнська філософія» доктор філософії, професор Інституту Східної Європи Олег Огірко, Вчений секретар Вченої Ради ІСЄ, завідувач Відділу «Стародавньої історії України» Кафедри українознавства Інституту Східної Європи, кандидат історичних наук, доцент, лауреат Міжнародної премії ім. Короля Данила Галицького Вадим Артюх, завідувач відділу «Філології та журналістики» доктор філологічних наук, професор Зіновій Партико та інші...

Як наголосив під час обговорення свого наукового дослідження «Українська держава і Римська Церква в XIII столітті» доктор історичних наук, професор, академік, завідувач Кафедрою українознавства, завідувач відділу «Християнська історія», директор Інституту Східної Європи, головний редактор наукового журналу «Українознавець» Віктора Ідзя: «...Могутність Української держави в середині XIII століття привернула увагу Римської католицької церкви та папського престолу [7,с.383-395].

Як зауважував галицький історик XIX століття І.Шараневич, уже папа римський Іннокентій III, що коронував в 2004 році великого князя Русі-України Романа, обговорював з ним вступ Русі-України в Союз католицьких держав, надав королівську корону і заступництво меча апостола святого Петра, та король Роман королював недовго, всього один рік з 2004 до 2005 року і за такого короткого часу не зміг вступати у всеосяжний союз з католицьким заходом. Та папа римський Іннокентій IV був терплячим і продовжував переговори далі і наполегливіше [13,с.97-98].

Новий папа римський Іннокентій IV, внаслідок широких дипломатичних переговорів і численних поступок і компромісів щодо православної віри в Русі-Україні зумів зробити так, що католицька віра грецького обряду, вдосконалюючись і змінюючись, проіснувала до сьогоднішнього дня [31,с.414-415]. В зв'язку із цим виникає необхідність з'ясувати взаємовідносини Української держави з Католицькою церквою і релігійну реформу, яка є невід'ємною складовою частиною усіх переговорів володаря Української держави з католицьким заходом і римським папою зокрема [4,с.257-265].

Слід зауважити, що католицька пропаганда унії велася католицькою церквою в Українській державі і раніше. В Русі-Україні на початку XIII століття посилилась пропаганда католицьких місіонерів щодо визнання папського верховенства серед християн усього руського сходу [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395]. Характерно, що пропаганда в Русі-Україні католицизму в середині XIII столітті не була пов'язана з насиллям. Головні її заклики зводилася до прийняття унії. Ідея унії була висунута папським престолом і в першу чергу носила політичний характер. Що стосується церковних догм, то унія залишала усе на своєму місці. Основне – це визнання папи римського головою усіх християн [1,с.2-3].

Характерно, що нав'язати унію в окремих регіонах Русі-України папська курія намагалась уже в XII столітті і завжди у час, коли Русь-Україна потрапляла у скрутне політичне становище. Джерела дають право наголошувати, що уже у 1205-1206 роках угорський король Андрій II втручався у галицькі справи, проводив велику пропаганду унії [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395]. Папа римський Іннокентій III, почувши про це, прислав в Русь-Україну свого легата. В листах угорського короля Андрія II до папи римського Іннокентія III після коронації королевича Коломана на короля Галичини, є згадки “про обіцянки галичан приступити до унії з Римом”. Раніше із листів угорського короля Андрія II до папи римського Іннокентія III, дізнаємося лише про обіцянку галичан виявити покірність Римській церкві, та злучення церков яке так і не відбулося, тому що Русь-Україна знаходилася під утисками чужоземців [9,с.251].

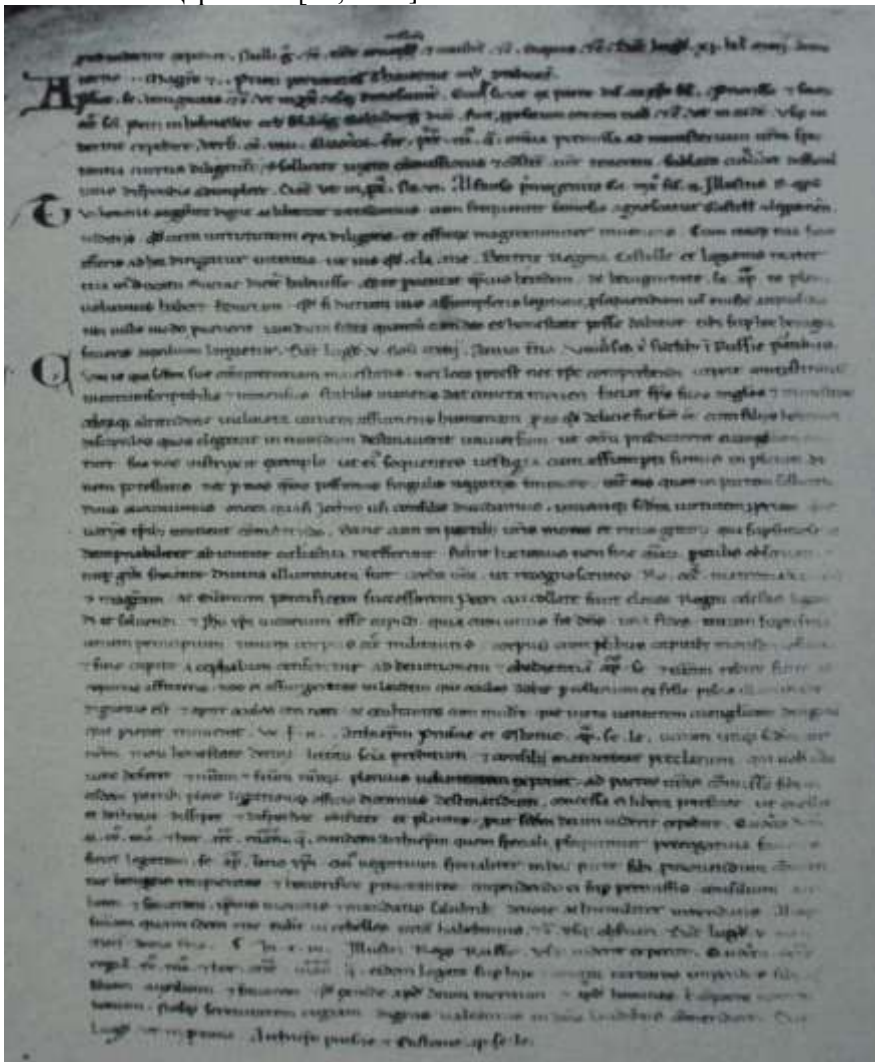
Як наголошував угорський король Андрій II у листі до папи римського Іннокентія III: “Галичани лише бажали тільки залишитись при своїх обрядах і повністю визнали папу головою всієї християнської церкви”. Цілком можливо, що виразниками унії могла бути частина бояр, тісно зв'язаних економічними і соціальними стосунками з політичними і релігійними установами сусідніх католицьких держав, вагома суспільна верства, торгово-реміснична знать, пов'язана своїми торговельними операціями з країнами Союзу Католицьких держав шукали внаслідок впровадження релігійної унії вигідних ринків збуту своїх товарів, тобто, інтеграції у західно-європейський ринок [21,с.45-48]. Використовуючи такі настрої у галицькому суспільстві і отримуючи від певної частини населення лояльність, чи може навіть підтримку, католицькі місіонери поглиблювали свою пропаганду унії Церков, яка досягла свого апогею у 40-50 роках XIII століття. Основним католицьким центром пропаганди унії була Польща [8,с.167-177]. Проникнувши у Польщу, місіонери домініканці у 1218 році звернули зразу ж свою увагу на Русь-Україну, куди дуже швидко переселились і зайнялися пропагандою, знаходячи серед галичан багато прихильників і

могутніх покровителів [21,s.45-48]. Для підтвердження вірності наших висновків подаємо наступні документи: аннали і грамоти папської канцелярії, а також деякі зовсім легендарні свідчення, що концентруються на особі домініканця Яцика Одровонжа, який проводив проповіді унії в Русі-Україні і заснував домініканські монастирі у Львові, Галичі та Києві [15,s.NLV, LVI; s.23-25]. Із папських булл від 1232 року (від 12 травня) видно, що в Русі-Україні уже було багато проповідників унії. Папа римський Григорій IX доручив приору польському і двом братам проповідникам вирушити у Русь, де, за словами Гнезненського архієпископа: “було багато церков латинян без пастирів” [19,p.164].

У Києві за свідченнями булл від 1232 і 1233 років велась активна пропаганда унії, та були труднощі у місіонерів [16,s.NLV, LVI; с.95]. Польський літописець Ян Длугош теж пише, що за пропаганду унії і католицизму, місіонери у 1233 році були вигнані з Києва київським князем Володимиром Рюриковичем, наляканим успіхами їх проповідей [22.s.23-35].

Джерела свідчать, що з метою пропаганди унії в Русі-Україні у 1240 році був висвячений особливий єпископ, абат Опавського монастиря Краківської єпархії Герард, його права на католицького єпископа Русі були узаконені папою у 1237 році, хоча католицькі джерела твердять, що такий єпископ був уже з повноваженнями католицького єпископа Русі 12 травня 1232 року. Характерно, що адміністрація князівської влади змушена була зважати на діяльність католицьких місіонерів. Згідно зі свідченнями домініканців, місіонер Яцик у 1233 році за проською галицького князя Данила, настановив католицького архієпископа у Галичі Бернарда Полика, який здобув успіхи, пропагуючи унію в Галичині [27,s.414-415].

Ось і всі документи, які стосуються пропаганди унії католицьких місіонерів в Русі-Україні до нашестя татаро-монголів. Найважливішим свідченням є те, що князь Данило Галицький у 1233 році мав у своєму Галицькому князівстві католицького архієпископа і єпископів, діяльність яких нам поки що не відома [22,s.23-35]. Та очевидно, вони робили усе, щоби схилити галицького князя у бік політичної інтеграції з державами Західної Європи і релігійної унії зокрема [4,c.257-265]. Події, які відбулися після 1245 року в Русі-Україні, наголошував М.Дашкевич: ”ніколи так могутньо не проходили в усі часи на Русі, в цей час Русь-Україна вирішила добровільно визнати головну роль у християнському світі Папи Римського, до цього і схилився руський народ в особах князів, єпископів, бояр, людей. Усе це відбулося без примусу, що було волевиявленням усього українського народу дійсно добровільно з’єднатися з Римською Церквою” [12,c.368].

Мал.1. Акт XIII століття папи римського Іннокентія IV про УНІО Української з Римською Церквою.

Злучення церков у другій половині XIII століття різко відрізняється від запровадження в Русі-Україні будь-яких інших церковних уній у будь-який час її історії.

У XIII столітті Русь-Україна була самостійною могутньою державою. Злучення церков займався один із наймогутніших володарів Русі-України, великий князь Данило. Унія приймалася на найвищому державному рівні, на рівні, який можна порівняти лише з релігійною реформою хрещення Русі-України Володимиром святим. Хоча загострити увагу важливостей цих подій, які спричинились в Українській державі до широкомасштабних політичних і соціально-економічних і релігійних змін, і вона була зарахована до числа наймогутніших держав тогочасної Європи [4,с.257-265]. Це була дійсно історична подія, як зауважував М. Шашкевич, унія відкривала широкі можливості інтеграції як торгово-економічної, так і політично-культурної у Західну Європу [1,с.3-7].

Цікаво, якими міркуваннями, проводячи реформи, керувався володар Русі-України, великий князь Данило, адже переговори з приводу унії велись протягом цілого десятиліття. Після погрому монголо-татарів Русь-Україна була ізольована від Ростово-Суздальської Русі і від Візантійської імперії. Ненадійними сусідами Русі-України були католицькі країни: Польща, Угорщина, Чехія [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395].

Після монголо-татарського нашестя великий князь Данило Романович став “мирником Золотої Орди” і це, очевидно, теж серйозно стурбувало сусідні від Русі-України держави Західної Європи. Однак, “зла була честь татарська”, зауважує літописець, та союз з Золотою Ордою давав час для відновлення міст і сіл, усієї економіки і господарства Русі-України, концентрації політичного і соціального життя країни навколо одного володаря великого князя Данила Романовича, Галицького [4,с.257-265].

Сам союз Русі-України з Золотою Ордою дуже сильно налякав сусідні католицькі держави, тому римська курія була ініціатором широких переговорів з володарем Русі-України [2,с.137-181]. І такі переговори у трагічний час для всієї християнської Європи стали необхідністю усіх зацікавлених сторін, в тому числі і такого розумного політичного діяча, як Данила Романовича. Галицький історик XIX століття Д.Зубрицький вірно зауважував, що держава великого князя Русі Данила стояла між двома світами Західним і Азіатським (східним), між якими потрібно було, щоб зберігати незалежність і могутність, користуватися силою хитрості і силою договорів [3,с.152-153].

Великий князь Данило бачив у стані татарів кризову анархію і водночас наростаючу культурну, економічну і політичну могутність католицького заходу, який дав опір татарам, і який мав сильний вплив у його власній державі, тому і розпочав зближення з католицьким заходом [22,с.23-35].

Однак, Данило Романович, як мудрий державний діяч, вичікував і не поспішав, папа римський перший, внаслідок довготривалих переговорів, запропонував входження Русі-України в Союз Католицький держав. Уже під час Ліонського собору папа у 1246 році називає Данила – королем Русі [2,с.137]. Грамота папи римського Іннокентія IV від 4 травня 1246 року в якій він “приймає Данила Руського короля під заступництво і захист святого Петра і Римської апостольської церкви і доручає своєму легату в Лівонії постановляти єпископів на Русі, а домініканцям невідлучно проживати при дворі короля Данила”. Ми бачимо, що папа уже у 1246 році величає у грамоті, яка написана до володарів і духовних осіб Європи, Данила Романовича світлим королем Русі: “Regi Russie illustri” [19,р.164]. Відомо, що Плано-Карпіні восени 1246 року, проїжджаючи Мазовію до хана Батия, познайомився з братом великого князя Данила Романовича волинським князем Васильком, і був запрошений останнім у його столицю Володимир, розмовляв з руськими єпископами, вручив їм листи від папи і переконував їх приєднатися їх до Римської церкви. Характерно, що коли Плано-Карпіні повертався назад із Татарії через “володіння світлого короля Русі” у 1247 році, то був зустрінутий люб’язно королем Данилом і усім його двором, братом Васильком, єпископами і ігуменами, що сказали йому, що вони віддаються усі і Руську державу під заступництво папи, якого визнають своїм отцем і головою їх церкви підтверджуючи, що усе це вони уже сказали через особливого посла, що був відправлений до папи [10,с.22-66]. Д.Зубрицький наголошував, що переговори великого князя Данила Романовича з папою римським Іннокентієм у 1246-1247 роках фактично утверджували унію в Русі-Україні, справа йшла до офіційної коронації Данила Романовича на короля Русі, чого вимагав папа [3,с.152-153]. Для координації дій королівського двору Данила Романовича з папою римським Іннокентієм IV до двору руського короля було призначено архієпископа Католицької церкви. Раніше ми знаємо із джерел про католицького архієпископа Бернарда-Полека, який проживав при дворі князя Данила ще у 1233 році [22,с.23-35].

Наступним католицьким архієпископом при дворі Данила був Петро, який, очевидно, і налагоджував стосунки Данила Романовича з папою римським Іннокентієм IV, очолював посольство від Руського королівства на Ліонському соборі у 1246 році [10,с.43-44].

Дуже цікаво, на нашу думку, як намагався сформулювати позицію Руського королівства архієпископ Петро на Ліонському соборі, на якому зібрався весь найвищий світ католицького духовенства і політичних діячів Центральної і Західної Європи.

Архієпископ Петро виступив із “Трактатом про Татарів”, який відповідав планам допомоги Західної Європи у боротьбі з татарами на території Русі-України. У першій частині свого трактату він змалював картину на Русі після татарського погрому, наголошуючи, що королівство Русь, однак, не є даником Золотої Орди і є самостійною державою, яка добровільно віддається апостольському престолу святого Петра.

У другій частині свого трактату архієпископа Петро виклав наявні свідчення про татар, які були йому відомі перед відправленням на Ліонський собор. Західна Європа, наголошував архієпископ Петро, і Русь повинні

об'єднатися у боротьбі з татарами, оскільки останні збирають сили, щоби підкорити і Західну Європу, і вихваляються, що досягнуть своєї мети.

Татари поширюють по Русі чутки про підготовку нового походу в Європу [4,с.257-265; 5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395].

Examinatio facta de Tartaris apud Lugdunum per dominum papam.

Inter ceteros mundi prelatos venit ad concilium apud Lugdunum archiepiscopus Ruthenus nomine Petrus, qui, prout quidam asserebant de concilio venientes, neque Latinam neque 25 Grecam neque Hebraicam novit linguam et tamen per interpretem peroptime coram domino papa exposuit euangelium. Ipse etiam seorsum vocatus cum domino papa ceterisque pre-

Examinatio de Tartaris.

De Tartaris.

brationi. Requisitus Petrus archiepiscopus de Russia super factis Tartarorum, primo de origine, secundo de 30 modo credendi, tertio de ritu colendi, quarto de forma

vivendi, quinto de fortitudine, sexto de multitudine, septimo de intentione, octavo de observancia federis^e, nono de nunciorum receptione, respondit^d sic: Primo de ipsorum origine dicit: Quod reliquie Madianitarum fugientes a facie Gedeonis usque ad remotas partes orientis receperunt se in quodam deserto quod dicitur Ethreu. Illi autem habebant 12 duces, 35 quorum maior dicebatur Tatarkan, a quo Tartari dicti sunt. Ab illo autem descendit Chyracam, qui habuit tres filios: nomen primogeniti Thessirican, nomen secundi Curthican, nomen tertii Bathatarcan. Qui quamvis essent montibus eminentissimis et quasi immeabilibus circumdati, provocati tamen a Curzeusa, nepote^e Salbatin, domini cuiusdam magne civitatis que vocatur Ornac, exierunt, pater scilicet et tres eius filii, cum magna multitu- 40 dine armatorum, et interfecto Salbatin, et Ornac civitate eius occupata, Curzeusam, nepotem eius, per multas provincias insecuti sunt. Provincias vero ipsum recipientes devastaverunt, inter quas pro magna parte devastata est Russia, iam sunt 28 anni elapsi. Mortuo vero patre, tres fratres ab invicem sunt divisi. Tessirican autem ivit contra Babilonios^e, Curthican contra Thurcos, Bathatarcan remansit Ornachi et misit principes suos contra Russiam, 45 Poloniam et Hungariam et alia multa regna. Qui quidem tres cum suis exercitibus modo circa partes intimas Sirie sunt coniuncti. Et iam, ut dixerunt, transierunt circiter 34 anni, ex quo exierunt de deserto Ethreu. De modo credendi respondit: Quod unum dominatorem mundi credunt, unde, cum legationem emitterent ad Ruthenos, mandaverunt in hec verba: *Deus et filius eius in celis, Chyracan in terris.* De forma vivendi 50 respondit: Quod carnes comedunt iumentinas, caninas ac alias quascumque, humanas

Мал.2. Стрінка з Буртонської хроніки. Трактат архієпископа Русі-України Петра "Про татарів" з яким він виступив на Ліонському Соборі в 1246 році.

Плано-Карпіні, що був присутній на Соборі, підтвердив ці свідчення архієпископа Петра, наголошуючи, що йому теж були відомі ці чутки, татари збираються завоювати всю Європу. Розповідь Петра про те, що татари впевнені, що збираються покорити весь світ і що вони скоро будуть воювати з римлянами і другими латинцями і що вони після перемоги над ними будуть володіти усім світом, розхвилювала присутніх [10,с.43-44].

Зразу ж після Ліонського Собору восени 1246 року папою римським Іннокентієм IV було направлено посольство до великого хана Золотої Орди – Батия. В цей же час Данило Романович внаслідок балансування силами між Західною Європою і Золотою Ордою і особистих переговорів з ханами стає мирником (союзником) Золотої Орди, бажаючи виграти час і надіючись на допомогу католицького заходу, тобто позитивних у цьому контексті рішень Ліонського Собору. Очевидно, позиція католицького заходу після Ліонського Собору була не дуже байдужою відносно королівства Русі. Папа римський Іннокентій IV не випадково у грудні 1245 чи січні 1246 року звернувся буллою до володаря Русі-України з пропозицією вступити до союзу католицьких держав [1,с.43-44]. Окремою буллою папа Іннокентій IV у 1245 році звертався і до руського духовенства, про що нам наголошує Пляно-Карпіні [10,с.43-44].

Ці булли і є тим критерієм, які дають нам право говорити про довготривалі переговори, що призвели володаря Русі-України до вступу в Союз Католицьких держав. В той час він вірив у силу папського слова, в обіцянки кинути всі заковані в залізо сили католицького заходу проти татарів, тому як, зауважував М.Дашкевич, уже в квітні 1246 року великий князь Русі-України Данило висловив папі римському Іннокентію IV свою покірність і перехід Русі-України під заступництво Римської церкви [1,с.44-45].

Пляно-Карпіні наголошує, що Данило і Василько “дали згоду на пропозицію папи Інокентія IV прилучитися до Католицького Світу”. Це підтверджує нам і булла папи від 3 квітня 1246 року в якій папа особисто звертається до короля Данила. У своїй буллі папа пише: “Усім віруючим Христа у державі Русі. Виголошується розуміння у зв’язку з виявом покірності Римській церкві”. У наступній буллі від 3 травня 1246 року мова іде про “згоду обох сторін приступити до унії і вступу в Союз Католицьких держав” [24,р.592]. Пляно-Карпіні по цьому питанню наголошував, що: “в зв’язку із вступом в Союз Католицький держав і у справах Унії Церков король Данило вислав посольство до папи римського” [10,с.44-46].

12 вересня 1247 року “папа римський Інокентій IV велів архієпископу Пруському відправитися до володаря Русі-України Данила і особисто переконатися, чи мають тверді наміри він, його єпископи і вельможі щодо об’єднання з Римською церквою” [28,с.217-218].

Сам факт, що великий князь Данило уже в 1246 році вів переговори про унію, дуже цікавий. Папа римський Інокентій IV при усій своїй могутності бажав мати на сході Європи сильного політичного союзника. З цією метою, як видно із сукупності джерел, він пустив у хід свій талант тонкого дипломата, а також дипломатію сусідніх з Руссю-Україною Угорської і Польської держав. Очевидно, в першу чергу допомогу проти татарів обіцяли Польща і Угорщина, що видно із анналів часу коронації Данила. Цілком можливо, що папа дійсно вважав, що план реальної військової допомоги можливий, та сама політична система католицького заходу була до цього не готова [4,с.257-265]. У своїй буллі від 4 лютого 1247 року він “переконував угорського короля допомагати Русі проти татарів”. В зв’язку з цим папа 24 липня 1248 року видав “наказ госпітальєрам розпочати підготовку в Угорщині до хрестового походу проти татарів” [20,р.144]. Сам великий князь Данило, і це передавали папські послани, бачив, що папа римський готує католицький захід до хрестового походу проти Золотої Орди. Такий хід подій змусив володаря Русі-України, повірити папі римському Інокентію IV. Великий князь Данило Романович повважав, що заковані в броню рицарські полки Заходу підуть війною проти монголо-татарів, як це вони уже не раз ходили походами в Палестину. Тому, як це видно із булл від 1246 і 1247 років, великий князь Данило “просив папу про прийняття його і Василька із землями під охорону святого Петра” [30,р.89;р.312; с.217-218]. Разом із цим він просив папу римського Інокентія IV про: “збереження Руською церквою свого стародавнього церковного обряду”. Наступні документи свідчать, як наголошує Пляно-Карпіні: “Римський протекторат прийняли король Русі Данило, його брат князь Василько, усі єпископи і кращі люди” [10,с.22-66].

Наш літопис засвідчує: “Данило прийняв вінець від бога від церкви святих Апостолів і від стола святого Петра і від отця свого Інокентія” [11,с.368]. Булла папи римського від 1246 року виражає радість від того, “що Руські визнали Римську церкву матір’ю і учителькою усіх, а папу намісником святого Петра”. Буллою від 1247 року “папа Інокентій IV доручив легату Альберту з’єднати руських з Римською церквою”. Внаслідок подальших переговорів папа, вислухавши прохання Данила, що стосувались догматів обрядовості унії і основних положень, вважив на прохання короля Русі Данила. Він дозволив “руським єпископам і пресвітерам створювати усі обряди які у них були раніше, і які не суперечили католицькій релігії”. 22 січня 1248 року папа римський Інокентій IV: “просив великого князя Данила інформувати про усі дії татарів, щоби він міг вчасно надати йому поміч. Перші, хто повинні прийти на поміч світлому королю Русі, це: Тевтонський Орден і госпітальєри, яких папа задля цього перевів до Угорського королівства”. Характерно, що деякі документи свідчать, що папа Інокентій IV: “давав накази польським князям і угорському королю допомагати руському королю Данилу” [1,с.44-45]. Усі вони намагалися переконувати великого князя Данила, що папа готує для нього військову поміч, що видно із булл, у яких папа “звертався до слов’ян Чехії, Моравії, Сербів, і Помор’я виступити в похід на боці королівства Русі, проти татарів”. Папа римський Інокентій IV: “зобов’язав особливим договором Тевтонський Орден допомагати королеві Русі Данилу у війні проти Куремси”. Папа Інокентій IV, як наголошував дослідник М.Дашкевич: “робив усе, щоби організувати хрестовий похід проти татарів, про що говорять булли від 1247, 1251, 1253, та 1254 років. Він намагався з’єднати війська усіх західних володарів, що розташовувалися поблизу Русі-України, і допомогти світлому королю Русі. Великий князь Данило бачив велике старання енергійного папи римського тому дав згоду на коронацію на короля Русі. Сама коронація

Данила Романовича фактично з'єднувала Русь-Україну з союзом католицьких держав. "Угри і Ляхи під час коронації клятвено обіцяли виступити разом з Руським королем проти татарів". Релігійна рівність з католицьким Заходом багато давала володарю Руси-України. По-перше, папа римський IV клятвено завіряв, що ні угорське королівство ні польські князі, чеський володар ніколи не будуть нападати на королівство Русь. Власне вони, в першу чергу виступлять гарантом безпеки Руси-України з заходу і повинні будуть першими з усіма своїми військами виступати на допомогу королю Руси" [4,с.257-265].

Були отримані й інші вигоди від унії з очолюваного папою римським Іннокентієм IV – Союзу Католицьких держав. В той час Ятвязькі землі знаходились між Руссю, Польщею і Тевтонським Орденем, і усі ці держави намагалися захопити ці землі. Залучення Руського королівства до католицького союзу держав урівнювало Данила Романовича в правах на Ятвязьку землю. Ці землі дістались Руси-Україні тепер без всякої боротьби. Папа римський Іннокентій IV буллою від 1254 року, надавав право Українській державі на третину Ятвязької землі. Власне в цей час пройшло зближення Данила Романовича з Тевтонським Орденем, що дало можливість відбити напад татарського хана Куремси. Унія сприяла тісному зближенню Руси, Польщі, Чехії і Угорщини. Переговори Данила Романовича з папою римським, судячи з перебігу подій, були щирими. Він, папа римський, усе робив, щоби його новий союзник на сході Європи – король Руси Данило, не сумнівався у щирості намірів папи, який реально намагався допомогти у війні проти татарів [29,р.89; р.312]. Татарська загроза над усім європейським християнським світом, очевидно, прискорила процес діалогів, окрім політичної боротьби з останніми, і у питанні релігійного злучення. Сам великий князь Руси-України, Данило Романович, як засвідчують джерела, розділяв точку зору, за якою необхідно було швидко примиритися з католицьким заходом. Не тільки Данило, а й багато інших володарів у Східній Європі у XIII столітті приходили до думки про необхідність релігійного єднання з католицьким світом задля ідеї хрестового походу проти останніх. Якщо вірити папським буллам від 1227 року (*aduniversos Reges Russiae*) і 1231 року, до князя Юрія Всеволодовича, 1248 року до Олександра Невського, і також булла була послана і великому князю Данилу, хоча останній вагався, та внаслідок татарської загрози пішов на зближення з католицьким Заходом, що забезпечувало безпеку від вторгнення у час боротьби з татарами від західних католицьких сусідів [28,с.217-218]. У зв'язку з визнанням папою Данила Романовича, як повновладного руського короля, угорське і польське королівства повинні були відмовитися від вторгнення на Русь не тільки внаслідок ослаблення татарського нашестя і Ярославського розгрому, а й внаслідок заступництва, яке папа надав Українській державі. Буллою від 3 травня 1246 року папа римський Іннокентій IV: "прийняв під захист і охорону святого Петра короля руського і його королівство". Буллою від 12 вересня 1247 року, папа римський Іннокентій IV: "прийняв під заступництво святого Петра Руське королівство Данила і його брата Василька і їх усі сім'ї володіння і майно".

Буллами від 27 серпня 1247 року папа римський Іннокентій IV надав: "Данилу, його сину, і Васильку було надано право повернення володінь, земель і другого майна які дістались їм по праву, а тобто землі які були утримувані другими королями, що не знаходилися у покорі Римської церкви. Заборонялось хрестоносцям і другим орденам нападати на землі світлого короля Руси і у землі які він забрав по праву успадкування без його згоди" [23,р.134-154].

Складається враження, наголошував галицький дослідник Д.Зубрицький, що король Данило Романович, укріпивши свою державу договорами на заході і сході, ставши у Центральній Європі могутнім володарем, почав прибирати до своєї держави, землі, які раніше тільки економічно входили в сферу впливу Руси-України [3,с.154-156].

Внаслідок успішних переговорів Данила Романовича в Золотій Орді римська курія відновила свої переговори як політичні, так і релігійні в Руси-Україні. Зручним випадком для її відновлення була місія францисканця Іоана де Плано-Карпіні, якого папа римський Іннокентій IV відправив до монголо-татарів. Проїжджаючи восени 1245 року через Русь-Україну Плано-Карпіні вступає у переговори з волинським князем Васильком і ознайомлює його з змістом папської булли від 25 березня 1245 року, яка закликала всіх володарів укріплюватися на випадок нового наступу татарів [10,с.22-66]. Джерела не дають нам усіх подробиць переговорів між папою та володарем Руси-України, та зближення позицій, очевидно, було відчутне, що дало можливість Плано-Карпіні послати папі римському Іннокентію IV повідомлення про готовність Руси-України вести переговори з Римською церквою. Це могло статися внаслідок переговорів, які Плано-Карпіні провів із володарем Руси-України Данилом, з яким він зустрівся між Дніпром і Доном, який повертався від Батия. Він очевидно, і сповістив великого князя Данила про початок переговорів папи римського Іннокентія IV з Руссю-Україною, внаслідок чого останній відправив по приїзді своїх послів до папи [10,с.61].

Отже, переговори розпочались, очолив посольство від Руси-України ігумен монастиря гори святого Данила – Григорій. Посольство було прийняте папою Іннокентієм IV, що відмітив його біограф Миколай де Курбіо [24,р.592].

Ділові документи ходу переговорів нам невідомі, та з послідувачих подій і документів можна встановити, що руська сторона побажала встановити унію церков пов'язуючи з питанням проти татарської боротьби всього християнського світу. Папська курія, як це видно із булл, змушена була піти на серйозні поступки, оскільки Русь-Україна була могутньою державою, навіть не Польща, чи Литва, тому папа визнав недоторканість грецького обряду і православної літургії, загрожував католицьким сановникам карою, хто порушить його установи. У стосунках з українською державою Данила, папа робив усе, щоб не тільки зчинити унію церков, але й щоб реально і конкретно

надати "світлому королю Русі", як величає папа Данила Романовича з 40-х років, негайну допомогу проти татарів [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395].

Однак останній, як свідчать документи, теж вимагав від володаря Русі-України гарантій, що бачимо із відправки в Русь-Україну спеціального легата з метою прийняти присягу від "руського короля Данила, князів та бояр, духовенства, на вірність Римській церкві, а також оголосити в усій Русі-Україні акт папи Іннокентія IV про унію церков" [17, №68].

Згідно із свідчень актів, Русь-Україна теж зуміла отримати вигоди під час переговорів, коли тільки "папа римський Іннокентій IV брав під опіку папського престолу Руське королівство" [17, №67].

Визнання папою римським Іннокентієм IV, великого князя Данила королем Русі анулювали преславеті претензії угорського короля на Галичину, визнавали за Данилом Романовичем, як королем Русі, права на усі землі від Карпат до Дніпра, усі білоруські та литовські землі, на які він раніше не мав права [17, №69].

Вступ Русі-України у Союз Католицький держав означало юридичну рівність при колонізації ятвязьких земель Україною, Польщею і Тевтонським Орденем. Папа римський Іннокентій IV забороняв Тевтонським рицарям і членам інших чернечих орденів селитися без згоди світлого короля Русі в його землях [17, №69].

Це повинно було розв'язати інцидент типу Дорогичинського. Як бачимо, великий князь Русі-України Данило Романович провів велику дипломатичну роботу, встановивши стосунки як з самим папою, хрестоносцями, у яких бажав бачити союзників для спільної боротьби з татарами. Це видно хоча б із булли папи кінця липня 1248 року, в якій папа римський Іннокентій IV писав королю Данилу: "щоб світлий король Русі сповіщав хрестоносців про наступ татарів щоб він міг швидко прийняти всі міри і надати останньому допомогу для оборони Русі-України" [17, №77].

Як свідчать джерела, уже в 1246-1248 роках Данило Романович мав тісні політичні зв'язки із Союзом Католицьких держав, який був сформований для боротьби з татаро-монголами. Рига і Краків, Мазовія, Помор'я, а також Буда була втягнута в союз з Руссю-Україною, однак, надавати їй військову допомогу для боротьби проти монголо-татарів не поспішали. За таких обставин Данило Романович у 1248 році займав очікувальну позицію щодо Заходу. Формально він уже був готовий до унії і офіційної коронації на короля Русі, та без реальної військової допомоги західноєвропейських держав, ще до остаточного вирішення цього питання не приступав [4,с.257-265].

Офіційна відповідь папі римському на його послання за висловом Руського літописця XIII століття ось така: "Прислав Іннокентій IV до Данила єпископа Беренського і Кам'янецького говорячи йому. Прийняти вінець королівства, та Данило заявив, що рать татарська не перестає, зле вони живуть із нами, то як я можу прийняти вінець без допомоги твоєї" [12,с.368].

У той час папа римський Іннокентій IV не наполіг, а при певних політичних змінах, коли Русь-Україна знаходилася в інших політичних умовах, він знову продовжив переговори через посередництво угорського короля Бели IV, який писав папі римському Іннокентію IV: "що не пожалів праці, щоби схилити руського короля до переговорів" [19,р.164].

Не дивлячись на те, що похід у Австрію був невдалим, і Роман Данилович не зумів утриматися на австрійському престолі і володар Русі-України повертався із австрійського походу розчарований своїми європейськими союзниками, однак, в малопольській столиці Кракові папські послі очікували його повернення із чеського походу. Та володар Русі-України, незадоволений своїми союзниками, не побажав вести переговори в Кракові і відмовився прийняти послів папи римського Іннокентія IV, говорячи їм: "Не подобає мені могутньому володареві вести переговори з вами у чужій країні" і запросив послів і сусідніх можновладців для такого роду переговорів у Русь-Україну. І коли пізніше посольство на чолі з легатом папи римського Іннокентія IV, Опізо прибуло в Дорогичин, то і тут великий князь Данило Романович, знаходячись у тяжкому моральному становищі втрати герцогства Австрійського, не бажав вступати в переговори з папськими послами, розуміючи, що коронування на короля Русі, дипломатична робота над чим з обох боків була завершеною, призведе до послаблення союзу і вороже налаштує проти нього Золоту Орду [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395].

Однак, як зауважує літописець: "Опізо же прийшовши вінець несучи, дав обіцянку, що він матиме поміч від папи, та Данило все одно не хотів, та умовила його мати водночас велика княгиня Романова і візантійська принцеса Анна, яка бажала бачити свого сина царем в Русі-Україні". Дуже сильно наполягали польські князі, приговорюючи: "прийняв би ти вінець, а ми готові усі тобі на підмогу проти поганих". На церемонії коронування, наголошував літописець, були присутні всі сусідні володарі, послі від угорського короля, польські князі: Болеслав, Семовит, князь волинсько-київський Василько, уся служила українська знать від Карпат до Дніпра, українське духовенство. Коронація Данила Романовича на короля Русі-України в Дорогичині, поблизу західноєвропейських держав у сусідстві з Литовською, Польською державами, Тевтонським Орденем покликана була слугувати єдності цих держав з Руссю-Україною у боротьбі з спільним ворогом монголо-татарами. "Ти матимеш поміч од папи", – сказав Опізо великому князю Данилу, "Прийняв би ти вінець від Бога – сказали польські князі, а ми готові тобі на підмогу проти поганих" [4,с.257-265]. Таким чином, приймаючи титул короля Русі-України і вступаючи в союз католицьких держав, Данило Романович очолив антитатарську коаліцію і вирішив дати бій Золотій Орді і, насамперед, золотоординському хану Куремсі, що кочував поблизу. Проаналізуємо, що ж дала Русі-Україні політична і релігійна угода з Західною Європою, католицькою церквою, і чи перетворила вона Русь-Україну, яка знаходилась

між Золотою Ордою і Союзом Католицьких держав, у західно-європейське королівство [7,с.383-395]. За свідченнями документів, з 1254 року союз короля Данила з папою римським став реальною базою у боротьбі проти Золотої Орди. Це видно з фактичного матеріалу, відображеному в джерелах за 1253 рік, згідно з якими Данило Романович сповіщав папу про наближення татарів до своїх східних кордонів і просив папі надати в разі необхідності військову допомогу. У відповідь “світлому королю Русі” була направлена булла папи римського від 14 травня 1253 року, яка “закликала християн Польщі, Чехії, Моравії, Сербії, Помор’я і других сусідніх з Руссю-Україною держав виступити проти татарів” [18,р.351].

Таку буллу, очевидно, отримав і угорський король Бела IV, який відписував папі Іннокентію IV: “що хвилино чекаю нападу татар”. Папа, бачачи загрозу татар над Україною-Руссю, навіть помирих Чехію з Угорщиною, тільки для того, як наголошував І.Умінський, щоб вони разом виступили на допомогу Русі-Україні [14,с.142, с.251, с.261]. В боротьбі проти Золотої Орди, наголошував А.Амманн, Русь-Україна стала фортецею для усїєї Європи і папа, бачачи, довгу затяжну боротьбу Русі проти татарів, побажав об’єднати всіх християн Європи без різниці, якого би релігійного обряду вони не були. Татарська загроза примусила папу приділити багато уваги європейському сходу, як справі захисту усього християнства від нашествия татарів. Папа римський Іннокентій IV намагався з усіх сил здружити Русь-Україну з західно-європейськими державами після її офіційного введення до Союзу Католицьких держав і подружити короля Данила з володарями цього союзу. На його думку, така особиста дружба допомогла би королю Данилу скоріше інтегрувати Русь-Україну в Союз Католицьких держав і отримати допомогу у війні проти Золотої Орди. Така невтомна праця папи у цьому напрямку призвела в 1250-1260 роках до унії з католицькою цивілізацією двох таких могутніх і впливових у Центрально-Східній Європі держав, як Литви і Русі-України.

Викладені нами факти, дозволяють робити припущення, що у середині XIII століття Русь-Україна внаслідок вступу до Союзу католицьких держав повністю забезпечила собі безпеку з боку західних сусідів [14,с.142,с.251,с.261].

Мал.3. Король Русі-України Данило І.

Мал.4. Папа Римський Олександр ІV.

У цей же час в Угорщині перебував український король Данило, який вів переговори з папою Олександром IV про вирішення хрестового походу проти татар, очевидно, такі переговори мали певний результат, оскільки у 1258 році “папа доручив домініканцям і францісканцям об’явити про збір військових сил для хрестового походу проти татарів” [25,р.43, р.75; №186].

У березні 1260 року Іннокентій IV: “повелів хрестоносцям збиратися в Пруссії з тією метою, щоби ландмейстер пруський повів їх в похід проти татарів на прохання польських князів, які особливо постраждали від їх нападів”. Папа римський закликав на: “допомогу Польщі і Русі-Україні чеського короля Пшемисла II і брандербургських маркграфів” [26, №269]. Із-за малочисельності джерел ми не можемо говорити про реальну допомогу і військові кампанії хрестоносців проти татарів, хоча один із німецьких хроністів писав “про реальну допомогу і численні військові кампанії хрестоносців проти татарів”. Є свідчення, щоправда тільки одного хроніста, про “спільні дії хрестоносців, половців, поляків і королівства Русі проти татарів, який вводив ці спільні військові маневри в ранг хрестового походу проти останніх” [23,р.134-154].

На жаль, наші джерела нічого про такий хрестовий похід не говорять, і якщо навіть припустити, що це правда, то користі від нього Руси-Україні не було ніякої. Цілком можливо, що стосунки Данила Романовича з папою римським Іннокентієм IV щодо налагодження хрестового походу проти Золотої Орди були ілюзорними [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; с.284-304; с.41-56; с.5-25; с.383-395]. За таких обставин король Данило Романович своїм головним політичним завданням бачив зміцнення власної Української держави, королівської влади та власної церкви, яка б, залишаючись незалежною, була готовою до діалогу з Римською церквою, а отже, Унія Української церкви з Римською церквою в XIII столітті, коронація великого князя Данила на короля Руси-України, сам вступ у 1253 році Української держави в Союз Католицьких держав можна ставити в початок західно-європейської історії України та початку утворення в Україні, на основі Київської митрополії, Української Греко-Католицької Церкви, яка остаточно злилася з Римською Церквою в 1596 році, Берестейською Унією [1,с.44-45].

У висновок дослідження “Українська держава і Римська церква в XIII столітті” наголосимо, що віднайдення та вивчення архівних джерел, зокрема з бібліотек та архівів Ватикану, проллють світло на вище апробовану проблему, яка потребує подальшого дослідження... [5,с.222-228; с.211-218; с.196-212; 6,с.128-130; с.283-291; 7,с.383-395]» - наголосив у висновок обговорення свого дослідження «Українська держава і Римська Церква в XIII столітті», завідувач відділу «Християнська історія», директор Інституту Східної Європи, головний редактор наукового журналу «Українознавець» доктор історичних наук, професор, академік Віктор Ідзьо.

Л і т е р а т у р а

1. Дашкевич М. Первая Уния в Юго-Западной Руси с католичеством (1246-1254). – К., 1884.
2. Дашкевич Н. Переговоры пап с Даниилом Галицким об Унии Руси с католичеством. “Известия” Киевского Университета №8 за 1884 г. – К., 1884.
3. Зубрицкий Д. История Галицко-Русского княжества. – Львов, 1855. – Т.3.
4. Ідзьо Віктор. Українська держава в XIII столітті. – Івано-Франківськ “Нова зоря”, 1999.
5. Ідзьо Віктор. Українська держава і Римська церква в XIII столітті. Історія релігій в Україні. Праці XI-ї Міжнародної наукової конференції (Львів, 16-19 травня 2001р.). Книга I. – Львів “Логос”, 2001.
- Ідзьо В.С. Українська держава і Римська Церква в XIII столітті. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т.V.
- Ідзьо Віктор. Українська держава і Римська Церква в XIII столітті. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750-річчя першої літописної згадки міста Львова) (1256-2006). Видавництво університету “Львівський Ставропігон”. – Львів, 2006.
- Ідзьо Віктор. Українська держава і Римська церква у XIII столітті. В кн.: Релігійна культура Європи і зародження, становлення та розвиток християнства в Україні”. – Львів: “Ліга-Прес”, 2007.

- Ідзьо Віктор. Король Данило та Українська держава в XIII столітті. – Львів “Сполом”, 2008.
- Ідзьо Віктор. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі-України Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин Української держави та Римської Церкви в XIII столітті. – Львів: “Сполом”, 2009.
- Ідзьо В. Українська держава в IX-XIII століттях. – Вид. 2. – Львів “Сполом”, 2010.
6. Ідзьо В.С. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин у 1245-1254 роках. Науковий Вісник УІК. – М., 2004. – Т.Х.
- Ідзьо Віктор. Папа Римський Інокентій IV (1243-1254), король Русі Данило Романович Галицький (1253-1264). До питання релігійних та політичних взаємовідносин у 1245-1254 роках. Засновник Львова король Данило та Українська держава в XIII столітті (до 750-річчя першої літописної згадки міста Львова) (1256-2006). Видавництво університету “Львівський Ставропігон”. – Львів, 2006.
7. Ідзьо Віктор. Українська держава в IX-XIII століттях. – Вид. 2. – Львів “Сполом”, 2010.
8. Линниченко М. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV столетия. – К., 1884.
9. Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М., 1950.
10. Плано-Карпини И. Де. История монголов. – Спб., 1910.
11. Руський літопис. – К., 1989.
12. Руський літопис. – К., 1989.
13. Шараневич И. История Галицко-Володимирской Руси. – Львов, 1863.
14. Amman A. Kirchenpolitische Wandlungen im Ostbaltikum bis zum Tode Alexander Newski. Studien zum Werden der russischen Orthodoxie. Orientalia Christiana Analecta. – Roma, 1936.
15. Vericus et fratres suorumque concives latini. – Theiner, 1864. – Т.1.
Monumenta Poloniae. – Lwow, 1878. – Т.3.
16. Vericus et fratres suorumque concives latini. – Theiner, 1864. – Т.1.
Описание Киево-Софийского собора и Киевской киевской иерархии. – Киев, 1925.
17. Historicis Russiae Monumentis (HRM). – Turhenev A.J. – Spb., 1841. – Т.1.
18. Huber A. Die steirische Reimchronik und das osterreichischen Geschichtsforsch und. Bd.4, Heft 1. – Insbruck, 1883. – Anm. 1.
19. Codex Diplomat. Arpad, Kontin, ed G. Wenzel, t.1. (1235-1260). – Pest, 1869.
20. Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus asecivilis, ed. G. Fejer. – Budae, 1829. – Т.4.
21. Kunasiewicz. Przewodnik po koscielnym Bozego ciata otza. Dominicanow we Lwowie. – Lwow, 1878.
22. Monumenta Poloniae. – Lwow, 1878. – Т.3.
23. Monumenta Germanica Historica. – Paris-Hannoverae, 1890. – Т.5.
24. Muratori L. Rerum italicarum scriptores. – Mediolani, 1723. – Т.3.
25. Raunaldo O. Annales Ecelesiastici. – Lucae, 1748.; RBM. – Т.2.
26. Regester der Markgrafen v. Brandenburg aus askanischen Hause ed H. Krabbo. – Munchen-Berlin, 1922.
27. Ropell. Geschichte pollens. – Berlin, 1897. – Т.1.
28. Fischetr M. Merkwirdigere Schicksale des stiftes und der Stadt klosternt uburg aus Urkunden gezogen, (Urkundenbuch). – Wien, 1815. – N 60.
29. Fontes Rerum Bohemiarum. – Praze, 1874. – Т.2.
30. Fontes Rerum Bohemiarum. – Praze, 1874. – Т.2. – Т.3. Fischetr M. Merkwirdigere Schicksale des stiftes und der Stadt klosternt uburg aus Urkunden gezogen, (Urkundenbuch). – Wien, 1815. – № 60.
31. Ropell. Geschichte Pollens. – Berlin, 1897. – Т.1.

Корона Данила Галицького (Рек. І.Жук). Освятив корону від імені Ватикану, синклер УГКЦ - о. М.Пришляк.